

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli DKAB öğretim Programının Düşünme Becerileri Açısından İncelenmesi

Yusuf Aydın ¹

Öz

Bu araştırmanın amacı, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM) Ortak Metni'nde vurgulanan üst düzey düşünme becerilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) 9-12. sınıflar öğretim programındaki öğrenme çıktılarında nasıl temsil edildiğini incelemektir. Nitel araştırma yaklaşımıyla yürütülen çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmış ve veriler betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Öğrenme çıktıları karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme süreç bileşenleri doğrultusunda kodlanmıştır. Bulgular, eleştirel düşünme göstergelerinin programda yoğun biçimde yer aldığını; problem çözme ve karar verme süreçlerinin ise sınırlı ve dengesiz biçimde temsil edildiğini ortaya koymuştur. Sonuçlar, DKAB programının TYMM'nin beceri temelli yaklaşımıyla daha güçlü uyum sağlaması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Üst Düzey Düşünme Becerileri, Öğretim Programı, Doküman Analizi

Aydın, Yusuf. "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli DKAB öğretim Programının Düşünme Becerileri Açısından İncelenmesi". *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 10/2 (01 Haziran 2026): 1058-1089. <https://izlik.org/JA78TN33PJ>. <https://doi.org/10.32711/tiad.1882640>

Geliş Tarihi	05.02.2026
Kabul Tarihi	06.04.2026
Yayın Tarihi	30.06.2026
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makaledir.	

An Analysis of the Thinking Skills Aspects of the DKAB Teaching Program in the Turkey Century Education Model

Yusuf Aydın ¹

Abstract

This study aims to examine how higher-order thinking skills emphasized in the Türkiye Century Education Model Common Framework are represented in the learning outcomes of the Religious Culture and Moral Education (RCME) curriculum for grades 9–12. A qualitative document analysis design was employed, and the data were analyzed using descriptive analysis. Learning outcomes were coded based on decision making, problem solving, and critical thinking process components. The findings indicate that critical thinking indicators are widely represented in the curriculum, whereas problem-solving and decision-making processes are limited and unevenly distributed. The results suggest that the RCME curriculum should be revised to align more strongly with the competency-based vision of the Türkiye Century Education Model.

Keywords: Religious Education, Türkiye Century Education Model, Religious Education, Higher-Order Thinking Skills, Curriculum Analysis, Document Analysis

Aydın, Yusuf. "An Analysis of the Thinking Skills Aspects of the DKAB Teaching Program in the Türkiye Century Education Model", *Türkiye Journal of Theological Studies* 10/2 (01 Haziran 2026): 1058-1089. <https://izlik.org/JA78TN33PJ>. <https://doi.org/10.32711/tiad.1882640>

Date of Submission	05.02.2026
Date of Acceptance	06.04.2026
Date of Publication	30.06.2026
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

¹ Assist Prof. Dr., Muş Alparslan University, Faculty of Theology, Department of Religious Education, Muş, Türkiye, y.aydin@alparslan.edu.tr, ORCID:0000-0002-1907-0100

Giriş

Eğitim, yalnızca bilgi aktarımına indirgenemeyecek ölçüde çok boyutlu bir süreç olarak bireyin; zihinsel, ahlaki, duygusal ve toplumsal gelişimini birlikte ele almayı gerekli kılar. Özellikle değerler, inançlar ve ahlaki yönelimler gibi insanın varoluşsal boyutlarıyla doğrudan ilişkili alanlarda verilen eğitimin, bireyin kimlik inşasında ve toplumsal bütünleşmesinde belirleyici bir rol üstlendiği görülmektedir.³ Nitekim DKAB öğretimi, bireyin söylem ile eylem arasında tutarlılık geliştirmesini, ahlaki sorumluluk bilinci kazanmasını ve değer temelli bir kişilik bütünlüğü oluşturmalarını hedefleyen bir anlayış üzerine inşa edilmiştir.⁴

Günümüz eğitim yaklaşımlarında bilgiye sahip olmanın tek başına yeterli görülmemesi; bilginin anlamlandırılması, yeni durumlara aktarılması ve günlük yaşamla ilişkilendirilmesi gerekliliği, öğretim programlarının temel yönelimlerini de dönüştürmüştür. Bu dönüşüm, özellikle DKAB öğretimi alanında belirginleşmekte; öğrencilerin pasif bilgi alıcıları olmaktan çıkarılarak sorgulayan, düşünen ve değer üreten bireyler hâline gelmeleri amaçlanmaktadır.⁵

Eğitim sistemlerinin yeniden yapılandırılmasında çağın gereklilikleri ve yeni neslin öğrenme alışkanlıkları önemli bir belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır. Dijitalleşme, bilgiye erişimin hızlanması ve öğrenme ortamlarının çeşitlenmesi, öğrencilerin yalnızca bilgi tüketen değil; bilgiyi sorgulayan, dönüştüren ve üreten bireyler olarak yetiştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de 2024 yılında yayımlanan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM), millî ve manevî değerler ile maddî gelişmeyi birlikte gözetken bütüncül bir eğitim anlayışı ortaya koymaktadır. Model, “yetkin ve erdemli insan” yetiştirme hedefi doğrultusunda öğretim programlarını yeniden yapılandırmakta; eğitim süreçlerini bilgi, değer ve eylem bütünlüğü içinde ele almaktadır.⁶

TYMM’nin merkezinde yer alan “Erdem-Değer-Eylem” yaklaşımı, bireyin sahip olduğu bilgiyi ahlaki sorumluluk bilinciyle hayata geçirmesini esas almaktadır. Bu yaklaşım, özellikle DKAB dersi açısından belirleyici bir öneme sahiptir. Zira DKAB öğretimi, bireyin yalnızca kavramsal bilgi düzeyini değil; bu bilgilerin davranışa ve tutuma dönüşmesini de hedeflemektedir. TYMM ortak metninde, düşünme becerilerinin insanı diğer canlılardan ayıran temel niteliklerden biri olduğu vurgulanmakta; eleştirel, analitik ve çok yönlü düşünme becerilerinin geliştirilmesi eğitim sisteminin öncelikleri arasında gösterilmektedir.⁷

Üst düzey düşünme becerileri; karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme gibi karmaşık bilişsel süreçleri kapsamakta ve öğrencilerin karşılaştıkları durumları çok boyutlu biçimde değerlendirebilmelerine olanak tanımaktadır. Eğitim literatüründe bu becerilerin geliştirilmesinin, bireyin akademik başarısının yanı sıra toplumsal hayata etkin katılımı açısından da kritik olduğu vurgulanmaktadır.⁸ Türkiye Yüzyılı Maarif

³ Teceli Karasu, *Din Eğitiminde İşlevsel Akıl*, 2020 Ankara: Araştırma Yayınları, 60.

⁴ Millî Eğitim Bakanlığı, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9–12. Sınıf) Öğretim Programı*, (Ankara: MEB, 2024), 5-6.

⁵ Tuncay Ceylan, “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli DKAB Öğretim Programlarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”, *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 63/1 (Nisan 2025), 57. 55-70.

⁶ Millî Eğitim Bakanlığı, *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni*, (Ankara: MEB, 2025), 4–5.

⁷ MEB, *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metni*, (2025), 11–12.

⁸ Bayrak Özmutlu-Kanık Uysal, “Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Düşünme Becerileri Açısından İncelenmesi”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (Bahar 2021), 52, 518- 543. Ayhan Bilmez, Din

Modelinde düşünme becerilerine yapılan güçlü vurgu, öğretim programlarının tamamında bu becerilerin yatay ve dikey bütünlük içinde ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programı da bu bütüncül çerçeve içerisinde ele alınmakta; öğrencilerin dinî ve ahlaki konular üzerinde düşüncelerini, tartışmalarını ve yorum geliştirmelerini teşvik etmektedir. Programda, DKAB alanındaki bilgilerin nesnel, bilimsel ve disiplinler arası bir yaklaşımla sunulması esas alınmakta; öğrencilerin farklı inanç ve değer sistemlerine karşı saygı temelli bir anlayış geliştirmeleri hedeflenmektedir.⁹

Bu çerçevede, DKAB öğretim programının TYMM bağlamında nasıl yapılandırıldığı ve üst düzey düşünme becerilerini ne ölçüde desteklediği sorusu önem kazanmaktadır. Özellikle programda yer alan öğrenme çıktıların, öğrencilerin eleştirel düşünme, ahlaki muhakeme ve değer temelli karar verme becerilerini geliştirmeye ne ölçüde imkân tanıdığı, incelenmesi gereken bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatürde TYMM kapsamında farklı derslere yönelik program incelemeleri yapılmış olmakla birlikte, TYMM DKAB öğretim programının ele alan çalışmalar¹⁰ sınırlı olmakla birlikte programı üst düzey düşünme becerileri bağlamında ele alan çalışmaların olmadığı görülmektedir.¹¹

Bu çalışma, TYMM çerçevesinde DKAB öğretim programı ve TYMM Ortak Metin'i üst düzey düşünme becerileri açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, DKAB dersinin değerler eğitimi ve düşünme becerileri arasındaki ilişkiyi görünür kılarak, programın güçlü yönlerini ve geliştirmeye açık alanlarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu yönüyle çalışma hem din eğitimi alanına hem de TYMM bağlamında yürütülen program değerlendirme çalışmalarına katkı sunmayı amaçlamaktadır.

1. Araştırma Problemi

Maarif Modeli Programları Ortak Metninde (MEB, 2025) tanımlanan “yetkin ve erdemli insan” profili kapsamında vurgulanan üst düzey düşünme becerileri (karar verme, problem çözme, eleştirel düşünme), DKAB dersi 9–12. Sınıflar Öğretim Programı'ndaki öğrenme çıktıları ve süreç bileşenlerine nasıl yansımaktadır?

Bu temel problem, ortak metinde üst düzey düşünme becerilerinin eğitim programlarının tasarım mantığında merkezi bir yerde konumlandırıldığı kabulünden hareketle kurulmuştur. Ortak metin; programların “eleştirel düşünen, problem çözen, karar veren” birey yetiştirme hedefini açık biçimde ifade ederken (MEB, 2025), ders programlarının bu hedefi öğrenme çıktıları üzerinden görünür kılması beklenmektedir. Çalışmanın alt problemleri olarak, ortak metindeki üst düzey düşünme becerileri çerçevesi (MEB, 2025)

Öğretiminde Oyunlaştırma, ilahiyat yayınları, Ankara 2025, s102.

⁹ MEB, *DKAB Öğretim Programı*, (2024), 8-15.

¹⁰ Tuğba Bozkaya, “2018 ve 2024 “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarının Nezaket Erdemi ve Eğitimi Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi”. *Genç Mütefekkirler Dergisi*, 6/1 (2025)305–339; Tuncay Ceylan, “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli DKAB Öğretim Programlarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 63/1 (Nisan 2025). 55-70.; Çetin Doğru, “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Kapsamında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programları: Öğretmen Farkındalığı, Uygulama Süreçleri ve Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Bir Durum Analizi”. *Milli Eğitim Dergisi*, 54/1 (2025).1075–1128.; Turan, Şeyma- Nazıroğlu, Bayramali. “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin Din Öğretimi Yaklaşımında Birey ve Toplumun İdeolojik Tahayyülü”. *Rize İlahiyat Dergisi*. 27 (01 Ekim 2024): 15-33.; Muzaffer Üzümcü- Süleyman Abanoz. “Program Tasarımı Yaklaşımları Bağlamında Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı.” *Mevzu – Sosyal Bilimler Dergisi* 12, Eylül (2024): 795–826.

¹¹ Özkan Kara “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Üst Düzey Düşünme Becerileri”, *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 9/1 (2025), 68-89.

temel alınarak DKAB 9–12 sınıflar düzeyinde öğrenme çıktıları/süreç bileşenleri üzerinden yanıtlanacaktır:

1- KVB'ye yönelik çıktılarda, karar verme sürecinin beklenen bileşenleri olan seçenek üretme, ölçüt belirleme, ölçütle değerlendirme, gerekçeli seçim ve yansıtma adımlarından hangileri yer almaktadır?

2- PCB'ye yönelik çıktılarda problem çözme zincirini oluşturan problem tanımlama, çözüm üretme, çözümü değerlendirme/iyileştirme basamakları hangi düzeyde yer almaktadır?

3- EDB'nin öğrenme çıktılarında görünme biçimi; sorgulama, bilgi toplama, doğrulama/değerlendirme, çıkarım yapma ve yansıtma bileşenleri açısından nasıl bir örüntü göstermektedir?

2. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli

TYMM, Türkiye'de öğretim programlarını bilgi merkezli yapıdan çıkararak değer, beceri ve anlam eksenli bir anlayışla yeniden yapılandırmayı hedefleyen bütüncül bir eğitim modeli olarak geliştirilmiştir. Model, bireyin yalnızca akademik başarıya odaklanan bir öğrenen olarak değil; toplumsal, ahlaki ve insani sorumluluk taşıyan bir özne olarak yetiştirilmesini merkeze almaktadır.¹²

TYMM'nin temel yaklaşımı, öğrenmenin yalnızca bilgi aktarımıyla sınırlı kalmaması; bilginin anlamlandırılması, sorgulanması ve yaşamla ilişkilendirilmesi sürecini kapsamasıdır. Modelde bilgi, değer ve eylem arasında kurulan ilişki, öğrenme sürecinin merkezinde yer almakta; öğrencilerin edindikleri bilgileri tutum ve davranışa dönüştürebilmeleri amaçlanmaktadır.¹³

TYMM "ortak metni, tüm derslerin program geliştirme sürecinde temel alınan felsefi ve pedagojik çerçeveyi ortaya koymaktadır. Ortak metinde eğitim; insanın kendini, toplumu ve evreni anlamlandırma süreci olarak tanımlanmakta; bu sürecin yalnızca bilişsel değil, aynı zamanda ahlaki ve vicdani boyutları olduğu vurgulanmaktadır.¹⁴

Ortak metinde yer alan "erdem-değer-eylem" yaklaşımı, öğretim programlarının ortak paydasını oluşturmaktadır. Bu yaklaşım, öğrencilerin yalnızca doğru bilgiye ulaşmalarını değil; bu bilgiyi doğru, adil ve sorumlu biçimde kullanmalarını hedeflemektedir.¹⁵

TYMM ile öğretim programları, bilgi aktarımına dayalı yapıdan uzaklaştırılarak beceri temelli ve anlam odaklı bir çerçevede yeniden düzenlenmiştir. Programlarda öğrenme çıktıları; analiz etme, değerlendirme, ilişkilendirme ve yorumlama gibi bilişsel süreçleri içerecek biçimde yapılandırılmıştır.¹⁶ Bu çerçevede öğretim programları, öğrencilerin aktif katılımını esas alan, sorgulamaya dayalı öğrenme ortamlarını teşvik eden bir anlayışla hazırlanmıştır.

DKAB dersi, öğretim programları içerisinde doğrudan değer, inanç ve ahlaki muhakeme ile ilişkili yapısı nedeniyle özel bir konuma sahiptir. TYMM kapsamında hazırlanan

¹² MEB, *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metni*, 11-14

¹³ MEB, *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metni*, 13

¹⁴ MEB, *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metni*, 5-7

¹⁵ MEB, *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metni*, 7-11

¹⁶ MEB, *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metni*, 15.

DKAB öğretim programı, dinî bilgilerin aktarımını merkeze alan geleneksel yaklaşımdan farklı olarak; öğrencilerin dinî ve ahlaki kavramları anlamlandırmalarını, sorgulamalarını ve yaşamla ilişkilendirmelerini hedeflemektedir.¹⁷

3. Üst Düzey Düşünme Becerileri

Üst düzey düşünme becerileri, gündelik rutine dayalı otomatik işlemlerden ayrılarak belirsizlik, çoklu çözüm olasılığı ve gerekçelendirme gerektiren durumlarda etkinleşir. Resnick'in üst düzey düşünmeye ilişkin çerçevesi, bu becerileri "rutin olmayan" görevler, "karmaşıklık" ve "yargı" gerektiren zihinsel etkinlikler olarak konumlandırmaktadır.¹⁸

Düşünme becerileri yalnızca bilişsel süreçlerle sınırlı bir alan değildir. Bireyin bilgiye ilişkin temel kabulleri, düşünmeye yönelik eğilimleri ve öğrenme sürecini düzenleme biçimleriyle yakından ilişkilidir. Epistemolojik inançlar, bireyin bilginin doğasına ve bilmenin nasıl gerçekleştiğine dair geliştirdiği varsayımları ifade eder ve bu inançlar, bireyin eleştirel düşünme, problem çözme ve karar verme süreçlerini doğrudan etkilemektedir. Bilgiyi kesin, değişmez ve otorite kaynaklı olarak gören epistemolojik anlayış ile bilgiyi kanıta dayalı, bağlama duyarlı ve gerekçelendirilebilir bir yapı olarak ele alan gelişmiş epistemolojik anlayış arasındaki fark, bireyin üst düzey düşünme süreçlerini kullanma biçimini belirgin biçimde şekillendirmektedir. Bu nedenle üst düzey düşünme becerileri, öğrencinin yalnızca ne bildiğiyle değil, bilgiyi nasıl gerekçelendirdiği, hangi ölçütlere göre değerlendirdiği ve öğrenme sürecini nasıl düzenlediği sorularıyla birlikte ele alınmalıdır.¹⁹

Eğitim programlarının hedefleriyle bütünleştiğinde düşünme becerileri öğrencinin sadece akademik başarısını değil, toplumsal yaşama katılımını, etik muhakemesini ve karar verme sorumluluğunu da biçimlendirir. Özellikle değerler ve ahlak eğitimi alanında, üst düzey düşünme; doğru-yanlış ikiliklerine indirgenmeyen, gerekçelendirilmiş muhakeme ve tutarlı eylem inşasını destekleyen bir alan olarak öne çıkar.²⁰

Üst düzey düşünme becerisi, zihin gelişimi ve öğrenme düzeyi ile ilişkilidir. Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı, öğrenmeyi hazır bir bilgi almak olarak görmez. Piaget, kişinin çevresiyle etkileşime girdiğini ve şemalarını yeniden düzenlediğini söyler. Piaget'e göre özümseme ve uyum, çocuğun düşünme şeklini sürekli yeniler. Soyut işlemler döneminde

¹⁷ MEB, *DKAB Öğretim Programı*, 4-6.

¹⁸ Lauren Resnick, *Education and Learning to Think* (Washington, DC: National Academy Press, 1987), 3-8.

¹⁹ Barbara Hofer, Paul Pintrich, "The Development of Epistemological Theories: Beliefs About Knowledge and Knowing and Their Relation to Learning", *Review of Educational Research* 67/1 (1997): 88-95; Marlene Schommer, "Effects of Beliefs About the Nature of Knowledge on Comprehension", *Journal of Educational Psychology* 82/3 (1990): 498-504;

Deanna Kuhn, "A Developmental Model of Critical Thinking", *Educational Researcher* 28/2 (1999): 16-19; Patricia M. King - Karen S. Kitchener, *Developing Reflective Judgment: Understanding and Promoting Intellectual Growth and Critical Thinking in Adolescents and Adults* (San Francisco: Jossey-Bass, 1994), 13-45; Barry Zimmerman, "Becoming a Self-Regulated Learner: An Overview", *Theory Into Practice* 41/2 (2002): 64-70.

²⁰ Gert Biesta, *Good Education in an Age of Measurement: Ethics, Politics, Democracy* (Boulder, CO: Paradigm, 2010), 67-92; James Rest, *Moral Development: Advances in Research and Theory* (New York: Praeger, 1986), 23-56; Darcia Narvaez, "Moral Complexity: The Fatal Attraction of Truthiness and the Importance of Mature Moral Functioning", *Perspectives on Psychological Science* 5/2 (2010): 163-181; Lawrence Kohlberg, *Essays on Moral Development, Vol. II: The Psychology of Moral Development* (San Francisco: Harper & Row, 1984), 409-412; J. Mark Halstead - Monica Taylor, "The Development of Values, Attitudes and Personal Qualities: A Review of Recent Research", *National Foundation for Educational Research* (2000), 12-34.

çocuk, hipotez kurar, olasılıkları hesaplar ve mantıklı sonuçlara varır. Bunlar Piaget'ye göre bu süreçler sayesinde olur.²¹

Eleştirel Düşünme: Eleştirel düşünme, daha derin düşünmenin temel parçalarından biridir. Ennis, eleştirel düşünmeyi, “neyi kabul edeceğimize ya da ne yapacağımıza karar vermek için mantıklı ve düşünerek yapılan bir düşünme” olarak açıklar.²² Bu tanım, eleştirel düşünmenin sadece mantık kurmaktan ibaret olmadığını, karar almak ve yapılan işten sorumlu olmak gibi şeyleri de kapsadığını gösterir.

Facione'nin Delphi raporunda eleştirel düşünme; yorumlama, analiz, değerlendirme, çıkarım ve öz düzenleme gibi becerilerle betimlenir.²³ Eleştirel düşünme, öğrenciyi tartışma yapma ve tartışmayı inceleme imkânı verir. Eleştirel düşünme, düşünme hatalarına, önyargıya, otoriteye aşırı güvenmeye ya da seçici bakış açısına karşı koruma sağlar. Bu yüzden eleştirel düşünme, sadece derste cevap bulmakla kalmaz, o cevabı savunmayı da ister.

Eleştirel düşünme, öğretmen sınıfta konuşurken ne söylediğine ve dersi nasıl yürüttüğüne bağlıdır. Tek bir cevabı olan kapalı sorular öğrenciyi fazla düşündürmez. Nedeni sormak, kanıt istemek, karşı görüş bulmak veya ölçütleri belirlemek isteyen sorular ise öğrencinin daha çok düşünmesini sağlar. Bu durumda öğretmen bilgiyi kesin bir gerçek olarak değil, konuşulan bir düşünce olarak görürse, eleştirel düşünme yalnızca bir beceri olmaz. Eleştirel düşünme sınıfta gündelik hayatın parçası olur.²⁴

Yaratıcı düşünme: Yaratıcı düşünme, düşünmenin işe yarar yüzünü gösterir. Guilford'un ıraksak düşünme modeli, yaratıcı düşünmeyi akıcılık, esneklik, özgünlük ve ayrıntılandırma ile tanımlar.²⁵ Torrance, yaratıcılığın bir sorunu fark etmek, bununla ilgili bir tahminde bulunmak ve buna yeni bir çözüm bulmak olduğunu söyler.²⁶

Eğitimde yaratıcı düşünme, sadece “yeni bir şey yapmak” değildir. Yaratıcı düşünme, eldeki bilgi ve değerleri başka durumlarda farklı şekilde düzenleyebilme ve yeni bakış açıları ortaya koyabilme gücüdür. Bu yüzden yaratıcı düşünmek, din eğitimi sırasında yeni yorumlar yapmak ve konuları günlük yaşama bağlamakla olur. Ancak bu noktada pedagojik denge kritik önemdedir: Yaratıcı yorum, metin ve gelenek bilgisinden kopuk bir serbestlik değil; kaynak bilgiyi esas alan, tutarlı ve gerekçeli bir yeniden kurma etkinliği olmalıdır.

Problem çözme: Problem çözme insanda düşünmeye başlatır. Polya'nın problem çözme modeli dört adımdan oluşur. İlk olarak problemi anlamak gerekir, ardından bir plan oluşturmak önemlidir, bu plan uygulamaya konulmalı ve son adımda yapılanlar gözden geçirilmelidir. Son adımda yapılanı gözden geçirmek gerekir.²⁷ Bu modelde, insan bir sorunu çözerken her zaman aynı yolu seçmez, bazen yeniden düşünür ve başka yollar dener.

²¹ Jean Piaget-Bärbel Inhelder, *The Psychology of the Child*, (New York: Basic Books, 1972), 53–76.

²² Robert Ennis, *A Logical Basis for Measuring Critical Thinking Skills* (Educational Leadership, 1985), 45.

²³ Peter Facione, *Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction* (The Delphi Report), (Millbrae: The California Academic Press, 1990), 10-13.

²⁴ Karasu, *Din Eğitiminde İşlevsel Akıl*. 72.

²⁵ Joy Paul Guilford, *The Nature of Human Intelligence*, (New York: McGraw-Hill, 1967), 138-167.

²⁶ E. Paul Torrance, *Torrance Tests of Creative Thinking: Norms-Technical Manual*, (Lexington: Personnel Press, 1974), 8-12.

²⁷ George Polya, *How to Solve It: A New Aspect of Mathematical Method*, (Princeton: Princeton University Press, 1957), 5-20.

Karar verme: karar verme problem çözmenin ayrılmaz parçasıdır; alternatifler arasında seçim yapma, ölçüt belirleme, olası sonuçları öngörme ve seçimlerini gerekçelendirme süreçlerini içerir. Ahlakla ilgili karar almak sadece düşünmekle olmaz. İnsan değerleri, duygular ve toplumun beklentileri de bu sürece girer. Bu yüzden üst düzey düşünme becerileri, doğruyu bilmekle doğruyu yapmak arasındaki farkı azaltmalıdır.

4. TYMM Ortak Metninde Üst Düzey Düşünme

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM), öğretim programlarının bilgi merkezli aktarım anlayışından uzaklaşarak beceri temelli, değer ve eğilimlerle bütünlüklü bir öğrenme yaklaşımına yönelmesini hedeflemektedir. TYMM Ortak Metninde beceri-değer-eğilim ilişkisinin öğrenme-öğretme yaşantılarında “ilişkisel ve döngüsel” bir yöntemle bütünleştirildiği vurgulanır.²⁸ Ortak metinde, becerilerin eyleme dönüşmesini sağlayan eğilimlerin rolüne dikkat çekilerek üst düzey düşünmenin yalnızca bilişsel bir hedef değil, aynı zamanda bir “entelektüel eğilim” ve “öğrenme kültürü” meselesi olduğu ima edilir.

Kavramsal beceriler çerçevesi gelişimin, temel ve bütünlüklü becerilerin üst düzey düşünme becerilerine altyapı oluşturduğunu açıkça belirtir.²⁹ Bu vurgu, üst düzey düşünmenin “bir anda” gerçekleşen bir sıçrama değil; aşamalı ve bütünlüklü bir beceri gelişimi olduğuna işaret eder. Ayrıca TYMM’nin “Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi” yaklaşımı, değerlerin eylemde gözlemlenebilir hâle gelmesini hedeflerken, üst düzey düşünmeyi eylemle ilişkili bir muhakeme alanı olarak konumlandırır. Bu modelde üst düzey düşünmenin programlarda görünür kılınmasına ilişkin kamu iletişimi düzeyinde de vurgu yapılmıştır. MEB’in 26 Nisan 2024 tarihli açıklamasında “kavramsal beceriler” içinde temel, bütünlüklü ve üst düzey düşünme becerilerinin öğretim programlarında daha görünür ve işlevsel hâle getirildiği ifade edilmiştir.³⁰

TYMM’nin beceriler mimarisi, üst düzey düşünmeyi yalnızca bilişsel işlem olarak değil; aynı zamanda düşünmeye yön veren eğilimlerle birlikte ele alır. TYMM’nin eğilimler sayfasında muhakeme, gerçeği araştırma, açık fikirlilik, analitiklik, sistematiklik, soru sorma, şüphe duyma ve eleştirel bakma gibi entelektüel eğilimlerin tanımlanması, üst düzey düşünmenin “isteklilik” boyutuna işaret eder.³¹ Bu yaklaşım, eleştirel düşünmenin sadece “yapabilme” değil, aynı zamanda “yapmayı isteme” ve “yapmaya yönelme” yönünü görünür kılar.

Bu çerçevede üst düzey düşünme, programın hedeflediği öğrenci profilinin temel bileşenlerinden biri olarak okunabilir. Öğrencinin analitik ve eleştirel bakabilmesi, öğrenme süreçlerinde soru sorması, gerekçe araması ve muhakeme geliştirmesi, TYMM’nin beceri temelli yaklaşımının temel mekanizmasını oluşturur.

DKAB dersi, normatif içerikleri ve değer boyutu güçlü olan bir disiplin olarak, üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesi açısından özgün fırsatlar barındırır. TYMM DKAB öğretim programı, DKAB öğretiminin hedeflerini yalnızca bilgi aktarma düzeyinde değil; kişilik bütünlüğü, tutarlılık ve toplumsal yaşama ilişkin sorumluluklar bağlamında ele alır. Programın üst yazı ve genel yaklaşım bölümlerinde DKAB öğretiminin hedeflerinin

²⁸ MEB, *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metni*, 10-12

²⁹ <https://tymm.meb.gov.tr/beceriler/kavramsal-beceriler> (E.T: 26.01.2026)

³⁰ <https://tymm.meb.gov.tr/beceriler/erdem-deger-eylem-cercevesi> (E.T: 26.01.2026)

³¹ <https://tymm.meb.gov.tr/beceriler/egilimler> (E.T: 26.01.2026)

“söylem ile eylem arasındaki tutarlılık” ve “kişilik bütünlüğü” vurgusuyla ilişkilendirildiği görülür.³²

DKAB bağlamında üst düzey düşünme, özellikle şu alanlarda görünür hâle gelir: (1) dinî kavramların bağlam içinde yorumlanması, (2) farklı görüş ve yorumların karşılaştırılması, (3) ahlaki ikilemlerde gerekçelendirilmiş karar verme, (4) değerlerin eylemle ilişkilendirilmesi, (5) öğrenci öz-farkındalığı ve yansıtıcı düşünme.

DKAB öğretiminde eleştirel düşünme, “eleştirmek” ile “küçümsemek” arasındaki ayrımı netleştiren pedagojik bir çerçeveye ihtiyaç duyar. Eleştirel düşünme, dinî bilgi kaynaklarını tanıma, yorum çeşitliliğini fark etme, gerekçe ve kanıt arama, sınırlılıkları kabul etme ve düşünsel tutarlılık kurma gibi süreçleri içerir. Bu bağlamda eleştirel düşünme, öğrenciyi inanç alanında relativizme sürükleyen bir serbestlik değil; düşünsel dürüstlük, gerekçelendirme ve ölçütle değerlendirme kültürü olarak kavramsallaştırılmalıdır.

Eleştirel düşünmenin DKAB’de işlevsel olabilmesi için öğretim, tek boyutlu anlatıdan çıkarılıp tartışma, vaka, problem ve karşılaştırma temelli etkinliklerle desteklenmelidir. Burada amaç, öğrencinin bir iddiayı “doğru” olarak kabul etmesi değil; iddiayı “neden doğru kabul ettiğini” açıklayabilmesidir. Ennis’in eleştirel düşünmeyi karar verme bağlamında tanımlaması, DKAB’de ahlaki karar verme ve değer temelli seçim süreçleriyle doğrudan ilişkilendirilebilir.³³ Oyunlaştırma gibi yeni nesil öğretim yaklaşımları öğrencilerin eleştirel düşünme ve karar verme becerilerini desteklemektedir.³⁴

Ahlaki muhakeme, üst düzey düşünmenin değerlendirme boyutunu güçlendiren temel bir alandır. Kohlberg’in ahlaki gelişim kuramı, bireyin ahlaki yargı düzeyinin bilişsel gelişimle yakından ilişkili olduğunu ileri sürer; ahlaki ikilemlerin tartışılması, gerekçelerin sorgulanması ve normların eleştirel değerlendirilmesi, üst düzey düşünmeyi tetikler.³⁵

DKAB öğretiminde ahlaki muhakemenin geliştirilmesi, öğrencinin değerleri soyut ilkeler olarak öğrenmesiyle sınırlı kalmamalı; değerleri somut yaşam durumlarında test edebilmesini, sonuçları tartışabilmesini ve gerekçeli seçimler yapabilmesini içermelidir. Bu süreç, TYMM’nin Erdem-Değer-Eylem çerçevesiyle de uyumludur; çünkü değerlerin eylemde gözlemlenebilir hâle gelmesi, öğrenciye yalnızca “değeri bilme” değil, “değeri yaşama ve gerekçelendirme” sorumluluğu yükler.³⁶

Dinî ve ahlaki içerikler, öğrencinin anlam dünyasıyla doğrudan temas ettiği için yaratıcı düşünme açısından güçlü bir alan sunar. Yaratıcı düşünme burada, “özgün yorum” üretme, yeni örnekler geliştirme, değerleri güncel durumlarla ilişkilendirme ve alternatif çözüm yolları önermeyle görünür hâle gelir. Guilford’un esneklik ve özgünlük boyutları,

³² MEB, *DKAB Öğretim Programı*, (2024), 4-6

³³ Robert H. Ennis, *A Logical Basis for Measuring Critical Thinking Skills*, (Educational Leadership, 1985), 45.

³⁴ Ayhan Bilmez– Eyup Şimşek. “Oyunlaştırılmış DKAB Dersine İlişkin Öğrenci Görüşleri” *Din ve Bilim – Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 2025, 8(1) 108. 93-111.

³⁵ Lawrence Kohlberg, *Essays on Moral Development, Volume 1: The Philosophy of Moral Development*, (San Francisco: Harper & Row, 1984), 18-23.

³⁶ <https://tymm.meb.gov.tr/beceriler/erdem-deger-eylem-cercevesi> (E.T: 26.01.2026)

DKAB’de farklı durumlara farklı değer gerekçeleriyle yaklaşma kapasitesini açıklamak için kullanılabilir.³⁷

5. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma materyali, verilerin toplanması, verilerin analizi ile geçerlik ve güvenilirliğe ilişkin işlemler açıklanmaktadır.

5.1.Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, TYMM kapsamında üst düzey düşünme becerileri bağlamında DKAB 9–12 öğretim Programı’nın incelendiği nitel bir çalışmadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması planlanan olgu ya da olgularla ilgili yazılı kaynakların sistematik biçimde incelenmesini kapsar.³⁸

Öğretim programı dokümanının bütüncül olarak betimlenmesi amacıyla tarama yaklaşımlarından genel tarama modeli esas alınmıştır. Genel tarama modeli, çok sayıda elemanın bulunduğu bir evrende evrenin tamamı ya da evrenden alınan bir örneklem üzerinde yürütülen tarama işlemlerini ifade eder.³⁹

5.2. Çalışma Materyali

Araştırmanın çalışma materyalini DKAB 9–12 Öğretim Programı ve TYMM’nin kavramsal çerçevesini “Ortak Metin” oluşturmaktadır. Öğretim programında yer alan toplam 73 öğrenme çıktısı bulunmaktadır (9. sınıf: 20; 10. sınıf: 17; 11. sınıf: 16; 12. sınıf: 20). Öğrenme kanıtları kodlamada bağlamı desteklemek amacıyla dikkate alınmıştır

Araştırma verileri doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Süreç şu şekilde yürütülmüştür:

- Öncelikle üst düzey düşünme becerilerine ilişkin alan yazın incelenmiştir.
- Ardından TYMM’nin Ortak Metni ve Beceriler Çerçevesi incelenerek üst düzey düşünme becerilerinin kapsamı ve süreç bileşenleri belirlenmiştir.
- TYMM’de kavramsal beceriler kapsamında üst düzey düşünme becerileri; karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme olarak ele alınmıştır. ⁵

TYMM’ye göre süreç bileşenleri aşağıdaki gibidir:

Karar verme becerisi (6 süreç bileşeni)

- Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek
- Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak
- Karara ilişkin olası alternatif önermeler/seçenekler oluşturmak

³⁷ Guilford, *The Nature of Human Intelligence*, 138-167.

³⁸ Ali Yıldırım – Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (Ankara: Seçkin yay.2011), 187.

³⁹ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, (Ankara: Nobel, 2012), 79.

- Alternatif önermeler/seçenekler üzerinde mantıksal denetleme yapmak
- Ulaştığı yapıya dayalı seçim yapmak
- Kararının sonuçları üzerinde yansıtma yapmak

Problem çözme becerisi (5 süreç bileşeni)

- Problemi yapılandırmak
- Problemi özetlemek
- Gözleme dayalı/mevcut bilgiye-veriye dayalı tahmin etmek
- Çözüm önermeleri üzerinden akıl yürütmek
- Çözüme ilişkin yansıtma/değerlendirme yapmak

Eleştirel düşünme becerisi (3 süreç bileşeni)

- Olay/konu/problem veya durumu sorgulamak
- Sorgulanan olay/konu/problem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
- Akıl yürütme ile ulaştığı çıkarımları yansıtmak

5.3. Verilerin Analizi, Geçerlik ve Güvenirlik

Verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz, elde edilen verilerin önceden belirlenen temalara göre düzenlenerek özetlenmesi ve yorumlanmasını esas alır.⁴⁰

Nitel araştırmalarda geçerliği destekleyen temel ölçütler; verilerin ve araştırma sürecinin ayrıntılı biçimde raporlanması ile araştırmacının sonuca nasıl ulaştığını açıkça göstermesidir.⁴¹ Bu doğrultuda:

- Üst düzey düşünme becerileri ve süreç bileşenleri, TYMM Ortak Metni ve Beceriler Çerçevesi temelinde açıkça tanımlanmıştır.
- DKAB 9–12 ünite öğrenme çıktıları, oluşturulan Beceri Tespit Formu aracılığıyla sistematik biçimde sınıflandırılmıştır.
- Analiz adımları ve eşleştirme mantığı ayrıntılı şekilde raporlanmıştır.

Araştırmanın güvenilirliğini belirlemek amacıyla, betimsel analiz sonucunda yapılan eşleştirmeler ve Beceri Tespit Formu iki alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Uzman değerlendirmeleri arasındaki uyum, Miles ve Huberman'ın uyum yüzdesi yaklaşımıyla hesaplanmıştır.⁴² Hesaplanan güvenilirlik değeri 0,90 olup analiz sonuçlarının güvenilir olduğu kabul edilmiştir.

⁴⁰ Yıldırım – Şimşek, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, 224.

⁴¹ Ali Yıldırım – Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (2011), 298.

⁴² A. Michael Huberman-Matthew B. Miles, *Michael Huberman, Nitel Veri Analizi*, (2015), 25.

Aşağıdaki tablolarda beceriler, her bir öğrenme çıktısında en az bir gösterge bulunması durumunda 'var' kabul edilmiştir. Bir öğrenme çıktısı birden fazla beceri göstergesi içerebildiği için satır toplamları %100'ü aşabilir.

Tablo 1. Frekans Değerleri

Sınıf	Toplam çıktı	KVB (f)	KVB (%)	PÇB (f)	PÇB (%)	EDB (f)	EDB (%)	Üst düzey gösterge yok (f)	Yok (%)
9	20	3	15.0	7	35.0	13	65.0	5	25.0
10	17	1	5.9	8	47.1	7	41.2	7	41.2
11	16	2	12.5	9	56.2	11	68.8	2	12.5
12	20	1	5.0	14	70.0	9	45.0	5	25.0

6. Bulgular

DKAB 9–12 öğretim programındaki ünite öğrenme çıktılarının üst düzey düşünme becerileri açısından değerlendirilebilmesi için TYMM Ortak Metni ve Beceriler Çerçevesinde tanımlanan süreç bileşenleri esas alınarak Beceri Tespit Formu oluşturulmuştur. Kodlama birimi öğrenme çıktısıdır.

Tablo 2. Beceri Tespit Formu (BTF)

Beceri	Süreç bileşeni	Metinde aranan (örnek fiil/ifadeler)	göstergeler
Karar verme (KVB)	Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek	Amaç, hedef, gerekçesi	değer/tercih
Karar verme	Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak	Bilgi toplar, araştırır, kullanır	kaynak
Karar verme	Olası alternatifler/seçenekler oluşturmak	Alternatif/seçenek üretir, yollar önerir	farklı
Karar verme	Alternatifler üzerinde mantıksal denetleme yapmak	Ölçüt belirler, gerekçelendirir	karşılaştırır,
Karar verme	Seçim yapmak	Karar verir, tercih eder, yapar	seçim
Karar verme	Kararının sonuçları üzerinde yansıtma yapmak	Sonuçları değerlendirir, yansıtır	
Problem çözme (PÇB)	Problemi yapılandırmak	Sorunu/meseleyi tanımlar, belirler	
Problem çözme	Problemi özetlemek	Özetler, temel noktaları çıkarır	
Problem çözme	Tahmin etmek	Tahmin eder, öngörür, varsayar	
Problem çözme	Çözüm önermeleri üzerinden akıl yürütmek	Çözüm önerir/geliştirir, akıl yürütür	
Problem çözme	Çözüme ilişkin yansıtma/değerlendirme yapmak	Çözümü değerlendirir, iyileştirir	
Eleştirel düşünme (EDB)	Olay/konu/problem veya durumu sorgulamak	Sorgular, soru sorar, tartışır	
Eleştirel düşünme	Sorgulanan olay/konu/problem veya durum ile ilgili akıl yürütmek	Kanıt kullanır, çıkarım yapar, karşılaştırır	
Eleştirel düşünme	Akl yürütme ile ulaştığı çıkarımları yansıtmak	Yansıtır, sonuç çıkarır, değerlendirme yapar	

Tablo 3. Süreç Bileşenlerinin Temsili

KVB süreç bileşeni	Frekans (KVB içeren çıktılar içinde)
Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek	7
Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak	7
Olası alternatifler/seçenekler oluşturmak	0

Alternatifler üzerinde mantıksal denetleme yapmak	7
Seçim yapmak	7
Kararının sonuçları üzerinde yansıtma yapmak	4
PÇB süreç bileşeni	Frekans (PÇB içeren çıktılar içinde)
Problemi yapılandırmak	24
Problemi özetlemek	28
Çözüm önermeleri üzerinden akıl yürütmek	34
Çözüme ilişkin yansıtma/değerlendirme yapmak	24
EDB süreç bileşeni	Frekans (EDB içeren çıktılar içinde)
Olay/konu/problem veya durumu sorgulamak	31
Sorgulanan olay/konu/problem veya durum ile ilgili akıl yürütmek	40
Akl yürütme ile ulaştığı çıkarımları yansıtma	12

6.1. Dokuzuncu Sınıf Düzeyindeki Bulgular

Aşağıdaki tablo, her öğrenme çıktısının üst düzey düşünme becerileri ve süreç bileşenleri açısından kodlanmış hâlini sunar. 'Birincil' alanı, çıktıda en baskın görülen beceriye işaret etmektedir.

Tablo 4. 9. Sınıf Öğrenme Çıktıları Kodlama Tablosu

Üni te	Çıktı kodu	Öğrenme çıktısı	Beceri ler (var)	Birin cil	KVB bileşen(ler)i	PÇB bileşen(ler)i	EDB bileşen(ler)i
1	DKAB.9 .1.1	İnsanın yaratılışını ve özelliklerini ayetlerden hareketle tefekkür ederek sorgulayabilme	EDB	EDB	Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak	Problemi yapılandırmak, Çözüme ilişkin yansıtma/değerlendirme yapmak	Olay/konu/problem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/problem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
1	DKAB.9 .1.2	İnsanın doğruyu arayan bir varlık olarak bilgiye ulaşma yolları hakkında eleştirel düşünebilme	EDB	EDB	Kararının sonuçları üzerinde yansıtma yapmak	Çözüm önermeleri üzerinden akıl yürütmek, Çözüme ilişkin yansıtma/değerlendirme yapmak	Sorgulanan olay/konu/problem veya durum ile ilgili akıl yürütmek, Akıl yürütme ile ulaştığı çıkarımları yansıtma
1	DKAB.9 .1.3	Allah (cc) ile iletişimin ibadet ve dua ile sağlandığını yansıtabilme	EDB	EDB	Kararının sonuçları üzerinde yansıtma yapmak	Çözüme ilişkin yansıtma/değerlendirme yapmak	Sorgulanan olay/konu/problem veya durum ile ilgili akıl yürütmek, Akıl yürütme ile ulaştığı çıkarımları yansıtma

1	DKAB.9 .1.4	Rum suresi 17-27. ayetlerin mesajlarını özetleyebilme	KVB, PÇB, EDB	KVB	Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek, Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak, Alternatifler üzerinde mantıksal denetleme yapmak, Seçim yapmak, Kararının sonuçları üzerinde yansıtma yapmak	Problemi yapılandırmak, Problemi özetlemek, Çözüm önergeleri üzerinden akıl yürütmek, Çözüme ilişkin yansıtma/değerle ndirme yapmak	Olay/konu/pr oblem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/pro blem veya durum ile ilgili akıl yürütmek, Akıl yürütme ile ulaştırıldığı çıkarımları yansıtma
2	DKAB.9 .2.1	İman ve imanın mahiyetiyle ilgili konuları sorgulayabilme	EDB	EDB	Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak	Problemi yapılandırmak, Çözüme ilişkin yansıtma/değerle ndirme yapmak	Olay/konu/pr oblem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/pro blem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
2	DKAB.9 .2.2	İslam'ın iman esaslarını ayet ve hadisler bağlamında özetleyebilme	PÇB	PÇB	-	Problemi özetlemek, Çözüm önergeleri üzerinden akıl yürütmek	-
2	DKAB.9 .2.3	İmanın bireye ve topluma kazandırdıkları yansıtılabilme	EDB	EDB	Kararının sonuçları üzerinde yansıtma yapmak	Çözüme ilişkin yansıtma/değerle ndirme yapmak	Sorgulanan olay/konu/pro blem veya durum ile ilgili akıl yürütmek, Akıl yürütme ile ulaştırıldığı çıkarımları yansıtma
2	DKAB.9 .2.4	Bakara suresinin 177. ayetindeki mesajları özetleyebilme	KVB, PÇB, EDB	KVB	Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek, Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak, Alternatifler üzerinde mantıksal denetleme yapmak, Seçim yapmak,	Problemi yapılandırmak, Problemi özetlemek, Çözüm önergeleri üzerinden akıl yürütmek, Çözüme ilişkin yansıtma/değerle ndirme yapmak	Olay/konu/pr oblem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/pro blem veya durum ile ilgili akıl yürütmek, Akıl yürütme ile ulaştırıldığı çıkarımları yansıtma

					Kararının sonuçları üzerinde yansıtma yapmak		
3	DKAB.9 .3.1	İslam'da ibadet ve ibadetin temel ilkeleri hakkında bilgi toplayabilmeye	Yok	Yok	Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak	-	-
3	DKAB.9 .3.2	İslam'da temel ibadetleri sınıflandırabilme	Yok	Yok	Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak, Alternatifler üzerinde mantıksal denetleme yapmak	-	-
3	DKAB.9 .3.3	İnsan ve ibadet ilişkisini yorumlayabilmeye	Yok	Yok	-	-	Sorgulanan olay/konu/problem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
3	DKAB.9 .3.4	Bakara suresi 21, Zariyat suresi 56 ve Hicr suresi 99. ayetlerin mesajlarını özetleyebilmeye	PÇB, EDB	PÇB	Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek, Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak, Alternatifler üzerinde mantıksal denetleme yapmak	Problemi yapılandırmak, Problemi özetlemek, Çözüm önermeleri üzerinden akıl yürütmek, Çözüme ilişkin yansıtma/değerlendirme yapmak	Olay/konu/problem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/problem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
4	DKAB.9 .4.1	İslam'da ahlakın mahiyetini sorgulayabilmeye	EDB	EDB	Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak	Çözüme ilişkin yansıtma/değerlendirme yapmak	Olay/konu/problem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/problem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
4	DKAB.9 .4.2	Ahlakın temel unsurlarını sentezleyebilmeye	Yok	Yok	-	-	-
4	DKAB.9 .4.3	Ahlaki tutum ve davranışlarla ilgili eleştirel düşünebilmeye	EDB	EDB	Kararının sonuçları üzerinde yansıtma yapmak	Çözüm önermeleri üzerinden akıl yürütmek, Çözüme ilişkin yansıtma/değerlendirme yapmak	Olay/konu/problem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/problem veya

							durum ile ilgili akıl yürütmek, Akıl yürütme ile ulaştığı çıkarımları yansıtmak
4	DKAB.9 .4.4	İsra suresi 23-29. ayetlerdeki mesajları özetleyebilme	KVB, PÇB, EDB	KVB	Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek, Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak, Alternatifler üzerinde mantıksal denetleme yapmak, Seçim yapmak, Kararının sonuçları üzerinde yansıtmak yapmak	Problemi yapılandırmak, Problemi özetlemek, Çözüm önermeleri üzerinden akıl yürütmek, Çözümüne ilişkin yansıtmak/değerlendirme yapmak	Olay/konu/pröblem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/pröblem veya durum ile ilgili akıl yürütmek, Akıl yürütme ile ulaştığı çıkarımları yansıtmak
5	DKAB.9 .5.1	Hız. Muhammed'in (sav) beşerî ve peygamberlik yönünü özetleyebilme	PÇB	PÇB	Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak	Problemi özetlemek	-
5	DKAB.9 .5.2	Hız. Muhammed'in (sav) örnekliğini esas alarak kendi bakış açısını yapılandırabilme	EDB	EDB	-	-	Sorgulanan olay/konu/pröblem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
5	DKAB.9 .5.3	Kültürümüzde Hız. Muhammed (sav) ve Ehlibeyt sevgisini yorumlayabilme	Yok	Yok	-	-	Sorgulanan olay/konu/pröblem veya durum ile ilgili akıl yürütmek

5	DKAB.9 .5.4	Ahzab suresinin 45- 46 ve Nahl suresinin 43- 44. ayetlerindeki i mesajları özetleyebilme	PÇB, EDB	PÇB	Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek, Karara ilişkin bilgi aramak/topla mak, Alternatifler üzerinde mantıksal denetleme yapmak, Kararının sonuçları üzerinde yansıtma yapmak	Problemi yapılandırmak, Problemi özetlemek, Çözüm önergeleri üzerinden akıl yürütmek, Çözümüne ilişkin yansıtma/değerle ndirme yapmak	Olay/konu/pr oblem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/pro blem veya durum ile ilgili akıl yürütmek, Akıl yürütme ile ulaştığı çıkarımları yansıtma
---	----------------	---	-------------	-----	--	---	--

Yukarıdaki tabloda veriler incelendiğinde öğrencinin yalnızca bilgi edinmesi değil; ayet ve hadislerden hareketle sorgulaması, anlamlandırması, akıl yürütmesi, karar vermesi ve ulaştığı sonuçlar üzerine yansıtma yapması hedeflenmektedir. Özellikle iman, ibadet, ahlak konularında öğrencinin aktif düşünme süreçlerine katılımı ön plana çıkarılmıştır. Bazı öğrenme çıktılarında KVB, PÇB ve EDB'nin birlikte yer alması, metin temelli din öğretiminde çok boyutlu düşünme becerilerinin geliştirilmek istendiğini göstermektedir. Tablodaki veriler DKAB dersinin, ezbere dayalı içerik aktarımından uzaklaşarak anlam merkezli, sorgulayıcı ve beceri temelli bir yapıya kavuşturulmak istendiğini ortaya koymaktadır. Eleştirel düşünme ve yansıtma becerilerinin birçok kazanımda vurgulanması, öğrencinin dinî bilgiyi günlük hayat, bireysel tutum ve toplumsal değerlerle ilişkilendirmesini amaçlayan çağdaş bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

6.2. Onuncu Sınıf Düzeyindeki Bulgular

Aşağıdaki tablo, her öğrenme çıktısının üst düzey düşünme becerileri ve süreç bileşenleri açısından kodlanmış hâlini sunar. 'Birincil' alanı, çıktıda en baskın görülen beceriye işaret etmektedir.

Tablo 5. 10. Sınıf Öğrenme Çıktıları Kodlama Tablosu

Üni te	Çıktı Kodu	Öğrenme Çıktısı	Beceriler(var)	Birin cil	KVB bileşen (ler)i	PÇB (ler)i	bileşen bileşen(ler)i
1	DKAB.1 0.1.1	İslam'da bilginin yerini ve kaynakları nı çözümleye bilme	PÇB	PÇB	Karara ilişkin bilgi aramak/topl amak	Problemi yapılandırmak, Çözüm önergeleri üzerinden akıl yürütmek	-
1	DKAB.1 0.1.2	Allah-âlem ilişkinini tefekkür ederek sorgulayabi lme	EDB	EDB	Karara ilişkin bilgi aramak/topl amak	Problemi yapılandırmak, Çözümüne ilişkin yansıtma/değerle ndirme yapmak	Olay/konu/pr oblem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/pr oblem veya durum ile ilgili akıl

							yürütmek
1	DKAB.1 0.1.3	İsra suresi 36 ve Mülk suresi 23. ayetlerin mesajlarını özetleyebil me	PÇB, EDB	PÇB	Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek, Karara ilişkin bilgi aramak/topl amak	Problemi yapılandırmak, Problemi özetlemek, Çözüm önergeleri üzerinden akıl yürütmek, Çözümle ilişkin yansıma/değerle ndirme yapmak	Olay/konu/pr oblem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/pr oblem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
2	DKAB.1 0.2.1	Allah'ın (cc) varlığının delilleri üzerine akıl yürütebilme	EDB	EDB	-	Çözüm önergeleri üzerinden akıl yürütmek	Sorgulanan olay/konu/pr oblem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
2	DKAB.1 0.2.2	Allah'ı (cc) gereği gibi tanıyabilme k için O'nun isim ve sıfatlarını hayata yansıması bakımında n sentezleyeb ilme	Yok	Yok	-	-	-
2	DKAB.1 0.2.3	Haşr suresi 22-24. ayetlerin mesajlarını özetleyebil me	PÇB, EDB	PÇB	Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek, Karara ilişkin bilgi aramak/topl amak, Alternatifler üzerinde mantıksal denetleme yapmak	Problemi özetlemek, Çözüm önergeleri üzerinden akıl yürütmek, Çözümle ilişkin yansıma/değerle ndirme yapmak	Olay/konu/pr oblem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/pr oblem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
3	DKAB.1 0.3.1	İslam'ın evrensel mesajlarınd an biri olan tevhit ilkesi hakkında bilgi toplayabil me	Yok	Yok	Karara ilişkin bilgi aramak/topl amak	Problemi yapılandırmak	-
3	DKAB.1 0.3.2	İslam'ın adalet ve eşitlik ilkeleri arasındaki ilişkiyi	Yok	Yok	Karara ilişkin bilgi aramak/topl amak	-	-

		sentezleyeb ilme					
3	DKAB.1 0.3.3	İslam ve barış ilişkinini yorumlaya bilme	Yok	Yok	-	-	Sorgulanan olay/konu/pr oblem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
3	DKAB.1 0.3.4	Nahl suresi 90, Nisa suresi 58 ve Bakara suresi 208. ayetlerin mesajlarını özetleyebil me	PÇB, EDB	PÇB	Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek, Karara ilişkin bilgi aramak/topl amak, Alternatifler üzerinde mantıksal denetleme yapmak	Problemi yapılandırmak, Problemi özetlemek, Çözüm önergeleri üzerinden akıl yürütmek, Çözümüne ilişkin yansıtma/değerle ndirme yapmak	Olay/konu/pr oblem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/pr oblem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
4	DKAB.1 0.4.1	İnsan, çevre ve ahlak arasındaki ilişkiyi yorumlaya bilme	Yok	Yok	-	-	Sorgulanan olay/konu/pr oblem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
4	DKAB.1 0.4.2	Teknoloji ve ahlak ilişkinini çözümleye bilme	PÇB	PÇB	Karara ilişkin bilgi aramak/topl amak	Problemi yapılandırmak, Çözüm önergeleri üzerinden akıl yürütmek	-
4	DKAB.1 0.4.3	Çevre ve teknoloji ilişkinini özetleyebil me	PÇB	PÇB	-	Problemi özetlemek, Çözüm önergeleri üzerinden akıl yürütmek	-
4	DKAB.1 0.4.4	Yok	Yok	-	Problemi yapılandırmak	-	-
5	DKAB.1 0.5.1	Dini yorum farklılıklarının ortaya çıkış sebeplerini sentezleyeb ilme	Yok	Yok	-	Problemi yapılandırmak	-
5	DKAB.1 0.5.2	İslam düşüncesinin deki itikadi- siyasi ve fıkhi yorumları karşılaştıra bilme	Yok	Yok	Alternatifler üzerinde mantıksal denetleme yapmak	-	Sorgulanan olay/konu/pr oblem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
5	DKAB.1 0.5.3	Hucurat suresi 13. ayetin	KVB, PÇB, EDB	KVB	Karar durumuna ilişkin amacı	Problemi yapılandırmak, Problemi	Olay/konu/pr oblem veya durumu

mesajını özetleyebil me	belirlemek, Karara ilişkin bilgi aramak/topl amak, Alternatifler üzerinde mantıksal denetleme yapmak, Seçim yapmak	özetlemek, Çözüm önergeleri üzerinden akıl yürütmek, Çözümle ilişkin yansıtmaya/değerle ndirme yapmak	sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/pr oblem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
-------------------------------	---	--	---

Yukarıdaki tabloda verilen öğrenme çıktıları incelendiğinde öğrencinin; İslam'da bilginin kaynakları, Allah-âlem ilişkisi, tevhit, adalet, barış, çevre, teknoloji ve dinî yorum farklılıkları gibi konuları yalnızca tanınması değil, akıl yürütmesi, çözümlemesi, sentezlemesi ve değerlendirmesi esas alınmıştır. Verilen ayetlerde PÇB ve EDB'nin birlikte kullanılması, öğrencinin metinleri problem çözme, yapılandırma, değerlendirme yapması amaçlanmıştır.

Böylece bilgiye ulaşan, bilgiyi sorgulayan ve güncel sorunlarla ilişkilendiren bir yaklaşım benimsendiği görülmektedir. Allah'ın varlığı, sıfatları ve evrensel ilkeler gibi soyut konularda eleştirel düşünme becerilerinin vurgulanması, din öğretiminde akıl-vahiy dengesini önceleyen bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Çevre, teknoloji ve ahlak temalı ünitelerde problem çözme becerilerinin öne çıkması ise DKAB dersinin güncel ve toplumsal meselelerle ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır. 10. sınıf DKAB öğretim programının Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ile uyumlu biçimde; sorgulayan, değer üreten ve sorumluluk bilinci gelişmiş bireyler yetiştirmeyi hedeflediği söylenebilir.

6.3. On birinci Sınıf Düzeyindeki Bulgular

Aşağıdaki tablo, her öğrenme çıktısının üst düzey düşünme becerileri ve süreç bileşenleri açısından kodlanmış hâlini sunar. 'Birincil' alanı, çıktıda en baskın görülen beceriye işaret etmektedir.

Tablo 6: 11. Sınıf Öğrenme Çıktıları Kodlama Tablosu

Üni te	Çıktı kodu	Öğrenme çıktısı	Beceriler(var)	Birin cil	KVB bileşen(ler)i	PÇB bileşen(ler)i	EDB bileşen(ler)i
1	DKAB.1 1.1.1	Kader ve kaderle ilgili kavramları yapılandırma bilme	Yok	Yok	-	-	-
1	DKAB.1 1.1.2	İnsan, akıl, irade ve sorumluluk kavramları arasındaki ilişki hakkında eleştirel düşünebilme	EDB	EDB	Kararının sonuçları üzerinde yansıtmaya yapmak	Çözüm önergeleri üzerinden akıl yürütmek, Çözümle ilişkin yansıtmaya/değerle ndirme yapmak	Olay/konu/pr oblem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/pr oblem veya durum ile ilgili akıl yürütmek,

							Akıl yürütme ile ulaştırıldığı çıkarımları yansıtmak
1	DKAB.1 1.1.3	Bakara suresi 286. ayetin mesajlarını özetleyebilme	KVB, PÇB, EDB	KVB	Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek, Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak, Alternatifler üzerinde mantıksal denetleme yapmak, Seçim yapmak	Problemi yapılandırmak, Problemi özetlemek, Çözüm önermeleri üzerinden akıl yürütmek, Çözümle ilişkin yansıtma/değerlendirme yapmak	Olay/konu/prBLEM veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/prBLEM veya durum ile ilgili akıl yürütmek
2	DKAB.1 1.2.1	Din tanımlarını ve din ile ilgili yaklaşımların genelleyebilme	KVB	PÇB	Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak	Problemi yapılandırmak	-
2	DKAB.1 1.2.2	Dinin felsefe ve bilimle ilişkisini sorgulayabilmeye	EDB	EDB	Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak	Problemi yapılandırmak, Çözümle ilişkin yansıtma/değerlendirme yapmak	Olay/konu/prBLEM veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/prBLEM veya durum ile ilgili akıl yürütmek
2	DKAB.1 1.2.3	Din ve sanat arasındaki ilişkiyi çözümleyebilme	PÇB	PÇB	Karara ilişkin bilgi aramak	Problemi yapılandırmak, Çözüm önermeleri üzerinden akıl yürütmek	-
2	DKAB.1 1.2.4	Al-i İmran suresi 190-191. ayetlerin mesajlarını özetleyebilme	PÇB, EDB	PÇB	Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek, Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak, Alternatifler üzerinde mantıksal denetleme yapmak	Problemi yapılandırmak, Problemi özetlemek, Çözüm önermeleri üzerinden akıl yürütmek, Çözümle ilişkin yansıtma/değerlendirme yapmak	Olay/konu/prBLEM veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/prBLEM veya durum ile ilgili akıl yürütmek
3	DKAB.1 1.3.1	Medeniyetinin oluşumuna etki eden	PÇB	PÇB	Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak	Problemi yapılandırmak, Çözüm önermeleri	-

		unsurları çözümleyeb ilme				üzerinden yürütmek	akıl
3	DKAB.1 1.3.2	İslam medeniyeti nin izlerini özetleyebil me	PÇB	PÇB	-	Problemi özetlemek, Çözüm önergeleri üzerinden yürütmek	- akıl
3	DKAB.1 1.3.3	İslam medeniyeti nin bugünü ve geleceği hakkında akıl yürütebilme	EDB	EDB	-	Çözüm önergeleri üzerinden yürütmek	Sorgulanan olay/konu/pr oblem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
3	DKAB.1 1.3.4	Rum suresi 9. ayetin mesajlarını özetleyebil me	KVB, PÇB, EDB	KVB	Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek, Karara ilişkin bilgi aramak/topl amak, Alternatifler üzerinde mantıksal denetleme yapmak, Seçim yapmak, Kararının sonuçları üzerinde yansıtma yapmak	Problemi yapılandırmak, Problemi özetlemek, Çözüm önergeleri üzerinden yürütmek, Çözümüne ilişkin yansıtma/değerle ndirme yapmak	Olay/konu/pr oblem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/pr oblem veya durum ile ilgili akıl yürütmek, Akıl yürütme ile ulaştığı çıkarımları yansıtma
4	DKAB.1 1.4.1	İnançla ilgili felsefi yaklaşımlar ı sorgulayabi lme	EDB	EDB	Karara ilişkin bilgi aramak/topl amak	Problemi yapılandırmak, Çözümüne ilişkin yansıtma/değerle ndirme yapmak	Olay/konu/pr oblem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/pr oblem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
4	DKAB.1 1.4.2	Kötülük problemi hakkında eleştirel düşünebilme	PÇB, EDB	PÇB	Kararının sonuçları üzerinde yansıtma yapmak	Çözüm önergeleri üzerinden yürütmek, Çözümüne ilişkin yansıtma/değerle ndirme yapmak	Olay/konu/pr oblem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/pr oblem veya durum ile ilgili akıl yürütmek, Akıl yürütme ile ulaştığı çıkarımları yansıtma

4	DKAB.1 1.4.3	Din istismarının ve yeni dinî hareketlerin ortaya çıkış sebeplerini-sonuçlarını sorgulayabilme	EDB	EDB	-	-	Olay/konu/pr oblem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/pr oblem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
4	DKAB.1 1.4.4	Hadid suresi 1-5. Ayetlerin mesajlarını özetleyebilme	PÇB, EDB	PÇB	Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek, Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak, Alternatifler üzerinde mantıksal denetleme yapmak, Kararının sonuçları üzerinde yansıtma yapmak	Problemi özetlemek, Çözüm önermeleri üzerinden akıl yürütmek, Çözümüne ilişkin yansıtma/değerlendirme yapmak	Sorgulanan olay/konu/pr oblem veya durum ile ilgili akıl yürütmek, Akıl yürütme ile ulaşıldığı çıkarımları yansıtma
5	DKAB.1 1.5.1	Yahudilik ve Hristiyanlık dinlerinin tarihini ve temel özelliklerini özetleyebilme	PÇB, EDB	PÇB	Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek, Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak, Alternatifler üzerinde mantıksal denetleme yapmak	Problemi özetlemek, Çözüm önermeleri üzerinden akıl yürütmek, Çözümüne ilişkin yansıtma/değerlendirme yapmak	Olay/konu/pr oblem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/pr oblem veya durum ile ilgili akıl yürütmek

Yukarıdaki tabloda yer alan 11. sınıf DKAB öğretim programında öğrenme çıktılarının kavramsal bilgi (KVB), problem çözme (PÇB) ve eleştirel düşünme (EDB) becerileriyle nasıl ilişkilendirildiğini ayrıntılı biçimde göstermektedir. Programın odak noktası; kader, irade ve sorumluluk, din-bilim-felsefe ilişkisi, medeniyet, inanç problemleri, din istismarı ve semavî dinler gibi soyut, tartışmalı ve düşünsel derinliği yüksek konulardır. Öğrenme çıktılarının önemli bir bölümünde öğrencinin sorgulaması, akıl yürütmesi, çözüm önermeleri geliştirmesi ve ulaştığı sonuçları yansıtması hedeflenmektedir. Ayet merkezli kazanımlarda metinlerin yalnızca özetlenmesini değil, anlamlandırılmasını ve hayata uygulanmasını amaçlayan bütüncül bir yaklaşımı ortaya koymaktadır. Tablodaki veriler genel olarak 11. sınıf DKAB programının eleştirel düşünme ağırlıklı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Özellikle irade-sorumluluk ilişkisi, kötülük problemi, inançla ilgili felsefi yaklaşımlar ve din istismarı gibi konuların EDB ve PÇB ile ilişkilendirilmesi, öğrencinin dogmatik kabuller yerine gerekçeli ve tutarlı düşünceler geliştirmesini hedeflemektedir. Medeniyet ve dinler tarihi konularında problem çözme

becerilerinin öne çıkması, tarihsel ve toplumsal olguların neden-sonuç ilişkisi içinde değerlendirilmesini desteklemektedir. DKAB dersinin 11. sınıf düzeyinde öğrenciyi eleştirel düşünen, sorgulayan ve dinî bilgiyi entelektüel düzeyde temellendirebilen bir birey olarak yetiştirmeyi amaçlayan; Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ile uyumlu bir öğretim anlayışını yansıttığı söylenebilir.

6.4. On İkinci Sınıf Düzeyindeki Bulgular

Aşağıdaki tablo, her öğrenme çıktısının üst düzey düşünme becerileri ve süreç bileşenleri açısından kodlanmış hâlini sunar. 'Birincil' alanı, çıktıda en baskın görülen beceriye işaret etmektedir.

Tablo 7. 12. Sınıf Öğrenme Çıktıları Kodlama Tablosu

Üni te	Çıktı kodu	Öğrenme çıktısı	Beceri ler (var)	Birin cil	KVB bileşen(ler)i	PÇB bileşen(ler)i	EDB bileşen(ler)i
1	DKAB.12 .1.1	Kur'an-ı Kerim'in tarihi süreci hakkında bilgi toplayabilmek	Yok	Yok	Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak	-	-
1	DKAB.12 .1.2	Kur'an-ı Kerim'in ana konularını ve temel özelliklerini sentezleyebilme	Yok	Yok	-	Problemi yapılandırmak	-
1	DKAB.12 .1.3	Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasında temel ilkeleri özetleyebilme	PÇB	PÇB	-	Problemi özetlemek, Çözüm önermeleri üzerinden akıl yürütmek	-
1	DKAB.12 .1.4	Kur'an-ı Kerim'in kültürümüzdeki etkisini yorumlayabilme	Yok	Yok	-	-	Sorgulanan olay/konu/problemler veya durum ile ilgili akıl yürütmek
2	DKAB.12 .1.5	İsra suresi 9. ayetin mesajlarını özetleyebilme	Yok	Yok	-	-	Sorgulanan olay/konu/problemler veya durum ile ilgili akıl yürütmek
2	DKAB.12 .2.1	İslam'ın aile kurumuna verdiği önemi yorumlayabilme	Yok	Yok	-	-	Sorgulanan olay/konu/problemler veya durum ile ilgili akıl yürütmek
2	DKAB.12 .2.2	Aile içi iletişim ve	PÇB	PÇB	-	Problemi yapılandırmak,	-

		etkileşim sürecini çözümleyebilme				Çözüm önermeleri üzerinden yürütmek	akıl
2	DKAB.12.2.3	Aile hayatında dikkat edilmesi gereken ahlaki değerleri özetleyebilme	PÇB	PÇB	-	Problemi özetlemek, Çözüm önermeleri üzerinden yürütmek	- akıl
2	DKAB.12.2.4	Ahkaf suresi 15. ayetin mesajlarını özetleyebilme	PÇB, EDB	PÇB	Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek, Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak, Alternatifler üzerinde mantıksal denetleme yapmak	Problemi yapılandırmak, Problemi özetlemek, Çözüm önermeleri üzerinden yürütmek, Çözüme ilişkin yansıtma/değerlendirme yapmak	Olay/konu/problem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/problem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
3	DKAB.12.3.1	Güncel dinî meselelerin çözümünde temel ilke ve yöntemleri özetleyebilme	PÇB	PÇB	-	Problemi özetlemek, Çözüm önermeleri üzerinden yürütmek	- akıl
3	DKAB.12.3.2	Gıda maddeleriyle ilgili meseleleri yorumlayabilme	PÇB, EDB	PÇB	Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak	Problemi yapılandırmak, Çözüme ilişkin yansıtma/değerlendirme yapmak	Olay/konu/problem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/problem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
3	DKAB.12.3.3	Bağımlılıkla ilgili meseleleri sorgulayabilme	PÇB, EDB	PÇB	Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak	Problemi yapılandırmak, Çözüme ilişkin yansıtma/değerlendirme yapmak	Olay/konu/problem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/problem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
3	DKAB.12.3.4	Günlük hayatla ilgili meseleleri sorgulayabilme	PÇB, EDB	PÇB	Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak	Problemi yapılandırmak, Çözüme ilişkin yansıtma/değerlendirme yapmak	Olay/konu/problem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/problem veya durum ile ilgili akıl yürütmek

3	DKAB.12 .3.5	Enam suresi 151-152. ayetlerinin mesajlarını özetleyebil me	PÇB, EDB	PÇB	Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek, Karara ilişkin bilgi aramak/topla mak, Alternatifler üzerinde mantıksal denetleme yapmak	Problemi yapılandırmak, Problemi özetlemek, Çözüm önergeleri üzerinden akıl yürütmek, Çözümüne ilişkin yansıtma/değerle ndirme yapmak	Olay/konu/pr oblem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/pro blem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
4	DKAB.12 .4.1	Tasavvufi düşüncenin oluşum sürecini çözümleyeb ilme	PÇB	PÇB	-	Problemi yapılandırmak, Çözüm önergeleri üzerinden akıl yürütmek	-
4	DKAB.12 .4.2	Tasavvufi düşüncenin ahlaki boyutunu özetleyebil me	PÇB	PÇB	-	Problemi özetlemek, Çözüm önergeleri üzerinden akıl yürütmek	-
4	DKAB.12 .4.3	Kültürümü zde etkin olan tasavvufi yorumlar hakkında bilgi toplayabilme erkânını sentezleyebil me	EDB	EDB	-	-	-
4	DKAB.12 .4.4	Alevilik Bektaşilikte temel kavramlar ve cem erkânını sentezleyebil me	Yok	Yok	-	--	-
4	DKAB.12 .4.5	Hucurat suresi 10. ayetin mesajlarını özetleyebil me	KVB, PÇB, EDB	KVB	Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek, Karara ilişkin bilgi aramak/topla mak, Alternatifler üzerinde mantıksal denetleme yapmak, Seçim yapmak	Problemi özetlemek, Çözüm önergeleri üzerinden akıl yürütmek, Çözümüne ilişkin yansıtma/değerle ndirme yapmak	Olay/konu/pr oblem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/pro blem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
5	DKAB.12	Hinduizm,	PÇB,	PÇB	Karara ilişkin	Problemi	Olay/konu/pr

.5.1	Budizm, Sihizm, Konfüçyani zm, Taoizm dinlerinin tarihini ve temel özelliklerini özetleyebil me	EDB	bilgi aramak/topla mak, Alternatifler üzerinde mantıksal denetleme yapmak	özetlemek, Çözüm önermeleri üzerinden akıl yürütmek, Çözüme ilişkin yansıtma/değerle ndirme yapmak	oblem veya durumu sorgulamak, Sorgulanan olay/konu/pro blem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
------	---	-----	---	--	---

Yukarıdaki tabloda yer alan öğrenme çıktıları incelendiğinde, programın genel olarak problem çözme (PÇB) ve eleştirel düşünme becerileri (EDB) kapsamında yoğunlaştığı görülmektedir. Ayetlerle ilgili çıktılar daha çok bilgi toplama, özetleme ve sentezleme düzeyinde kalırken, üst düzey beceriler sınırlı biçimde yer almaktadır. Aile, güncel dinî meseleler, gıda, bağımlılık ve günlük hayat gibi konular üzerinden öğrencilerin sorgulama, problem yapılandırma, çözüm üretme ve değerlendirme becerileri belirgin biçimde öne çıkmaktadır. Bu ünitelerde PÇB ve EDB'nin birlikte kullanıldığı kazanımların yoğunlaştığı, ayet merkezli kazanımlarda ise değer temelli muhakemenin güçlendiği dikkat çekmektedir. Tasavvufi düşünce ve kültürel yansımalar ele alınırken, ağırlıklı olarak analiz ve sentez becerileri ön plandadır. Genel olarak tablo, 12. sınıf DKAB öğretim programının bilgi aktarıcı bir yapıdan ziyade beceri temelli bir yaklaşıma yöneldiğini göstermektedir.

6.5. Araştırmanın Alt Problemlerine Yönelik Bulgular

DKAB 9–12 öğretim programındaki 73 öğrenme çıktısı TYMM üst düzey düşünme becerileri çerçevesiyle incelendiğinde, çıktıların 40'inde eleştirel düşünme (EDB), 38'inde problem çözme (PÇB) ve 7'inde karar verme (KVB) göstergeleri tespit edilmiştir. 19 çıktıda ise bu üç beceriye yönelik açık gösterge bulunmamıştır. Bir çıktı birden fazla beceri göstergesi içerebildiği için toplam 73'ü aşabilmektedir.

Karar Verme Becerisi (KVB)

KVB'ye doğrudan karşılık gelen göstergeler 7 öğrenme çıktısında saptanmıştır. KVB içeren çıktılarda amaç belirleme, bilgi toplama, mantıksal denetleme ve seçim yapma bileşenleri birlikte görünürken sonuçlar üzerinde yansıtma bileşeni daha sınırlı düzeydedir (f=4).

Problem Çözme Becerisi (PÇB)

PÇB göstergeleri 38 öğrenme çıktısında tespit edilmiştir. Süreç bileşenleri açısından, problemin yapılandırılması (f=24), problemin özetlenmesi (f=28) ve çözüm önermeleri üzerinden akıl yürütme (f=34) bileşenlerinin daha belirgin olduğu; tahmin etme bileşeninin ise sınırlı kaldığı görülmüştür (f=0).

Eleştirel Düşünme Becerisi (EDB)

EDB göstergeleri 40 öğrenme çıktısında tespit edilmiştir. EDB'nin süreç bileşenleri içinde en sık görülen bileşen akıl yürütmedir (f=40). Sorgulama bileşeni de yaygındır (f=31). Yansıtma bileşeni ise daha sınırlı düzeyde temsil edilmiştir (f=12).

Sınıf Düzeylerine Göre Örüntü

Sınıf düzeylerine göre dağılım, üst düzey düşünme göstergelerinin özellikle 11–12. sınıfta problem çözme bağlamında yoğunlaştığını; 9. sınıfta ise eleştirel düşünme göstergelerinin görece daha belirgin olduğunu göstermektedir (Bkz. Tablo: 5, 6, 7, 8). Bununla birlikte, her sınıf düzeyinde belirli sayıda öğrenme çıktısı bu üç beceriye yönelik açık gösterge taşımamaktadır.

Sonuç

Bu araştırmada, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM) Ortak Metninde vurgulanan üst düzey düşünme becerilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) 9–12. sınıflar öğretim programındaki öğrenme çıktılarında nasıl temsil edildiği incelenmiştir. Araştırma bulguları, DKAB öğretim programında eleştirel düşünmeye yönelik göstergelerin görece yoğun bir şekilde yer aldığını, ancak problem çözme ve karar verme süreç bileşenlerinin sınırlı biçimde temsil edildiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, TYMM’nin beceri temelli eğitim anlayışı ile DKAB öğretim programı çıktıları arasında eksiklik olduğunu göstermektedir.

Din eğitimi bağlamında öğrencilerin bilgiye, dine ve ahlaki ilkelere yönelik düşünce tarzlarını belirleyen epistemolojik inançlar önemli bir yer tutmaktadır. DKAB öğretim programının inanç, değer ve ahlak alanına ilişkin yapısı dikkate alındığında, öğrencilerin eleştirel, sorgulayıcı ve çoğulcu bir bakış açısı geliştirmeleri beklenmektedir. Ancak bu çalışmada yapılan analizler, öğrenme çıktılarında öğrencilerin kendi düşünme süreçlerini fark etmelerini ve düzenlemelerini sağlayacak meta bilişsel yansıtma ve epistemolojik sorgulama göstergelerinin sınırlı olduğunu göstermiştir. Bu durum, öğrencilerin kendi düşünce süreçlerini geliştirme ve düzenleme becerilerinin programda yeterince desteklenmediğini ortaya koymaktadır.

TYMM’nin normatif söylemi, eğitimde “yetkin ve erdemli insan” idealini merkeze almak ve bireyin ahlaki sorumluluk bilinciyle hareket eden bir özne olarak yetiştirilmesini hedeflemektedir. Ancak bu araştırmanın sonuçları, DKAB öğretim programının bu normatif hedefi, öğrenme çıktıları düzeyinde somutlaştırmada yetersiz kaldığını göstermektedir. TYMM’de öngörülen beceri temelli yaklaşımın program metnine daha açık süreç bileşenleri ve performans göstergeleriyle yansıtılması gerekmektedir. Aksi takdirde, TYMM’nin değer ve beceri vurgusunun uygulama aşamasında yalnızca bir söylem olarak kalma riski bulunmaktadır.

Bu çalışma, DKAB öğretim programının üst düzey düşünme becerileri açısından detaylı bir analizini sunarak, din eğitimi literatürüne önemli bir katkı sağlamaktadır. Öğrenme çıktılarının, TYMM’nin süreç bileşenleri doğrultusunda kodlanması, DKAB öğretim programının bilişsel derinlik profiline dair sistematik bir görünüm sunmuştur. Bu bağlamda, araştırma, TYMM’nin program tasarım ilkelerinin ders programlarına nasıl yansıdığını eleştirel bir bakış açısıyla tartışan öncü çalışmalardan biri olarak değerlendirilebilir.

DKAB öğretim programı, üst düzey düşünme becerileri açısından önemli bir potansiyele sahip olmakla birlikte, bu potansiyelin öğrenme çıktıları düzeyinde daha dengeli ve yapılandırılmış bir şekilde temsil edilmesi gerekmektedir. Programın TYMM’nin beceri temelli eğitim anlayışı ile uyumunun artırılması için, özellikle problem çözme ve karar verme süreç bileşenlerinin öğrenme çıktıları düzeyinde açık şekilde entegre edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, öğrencilerin ahlaki muhakeme yapmalarını ve güncel dinî

meselelere gerekçeli düşünme ve yansıtma becerileriyle yaklaşımlarını destekleyen etkinliklere daha fazla yer verilmesi önerilmektedir.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur
Yapay Zeka Beyanı	Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde sınırlı ölçüde yapay zekâ araçlarından yararlanılmış olup, içerik, analiz, yorum ve sonuçlara ilişkin tüm akademik sorumluluk yazara/yazarlara aittir.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	turkiyeilahiyat@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Yazar Katkıları	Tek Yazarlı
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Artificial Intelligence Statement	The author(s) declare that artificial intelligence (AI) tools were partially used during the preparation of this study, especially for the refinement of sentences. Consequently, the author(s) accept full responsibility for the scientific content, analyses, and conclusions of the study.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	turkiyeilahiyat@gmail.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Author Contributios	Single Author

Kaynakça | References

Altıntaş, Muhammed Esat. *Öğretmenlerine Göre İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Değer Öğretimi*. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Anderson, Lorin W. – Krathwohl, David R., *A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives*. New York: Longman, 2001.

Arpacı, Mehmet. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (İzmir İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

Bayrak, Özmutlu, E. - Kanık Uysal, P. (2021). Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinliklerin düşünme becerileri açısından incelenmesi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 52, 518- 543.

Biesta, Gert. *Good Education in an Age of Measurement: Ethics, Politics, Democracy*. Boulder, CO: Paradigm, 2010.

Bilmez, Ayhan. *Din Öğretiminde Oyunlaştırma*, Ankara: ilahiyat yayınları 2025.

Bilmez, Ayhan– Şimşek, Eyup. “Oyunlaştırılmış DKAB Dersine İlişkin Öğrenci Görüşleri” *Din ve Bilim – Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 2025, 8(1): 93-111.

Bloom, Benjamin S., Max D. Engelhart, Edward J. Furst, Walker H. Hill ve David R. Krathwohl. *Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals. Handbook I: Cognitive Domain*. New York: David McKay Company, 1956.

Ceylan, Tuncay. “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli DKAB Öğretim Programlarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 63/1 (Nisan 2025), 55-70.

Dewey, John. *How We Think: A Restatement of the Relation of Reflective Thinking to the Educative Process*. Boston: D.C. Heath and Company, 1933.

Doğru, Çetin. “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Kapsamında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programları: Öğretmen Farkındalığı, Uygulama Süreçleri ve Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Bir Durum Analizi”. *Milli Eğitim Dergisi*, 54/1 (2025).1075-1128. DOI: 10.37669/ milliegitim.1709391

Ennis, Robert H. *A Logical Basis for Measuring Critical Thinking Skills*. Educational Leadership, 1985.

Facione, Peter A. *Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction (The Delphi Report)*. Millbrae: The California Academic Press, 1990.

Guilford, J. P. *The Nature of Human Intelligence*. New York: McGraw-Hill, 1967.

<https://tymm.meb.gov.tr/beceriler/egilimler> (E.T: 26.01.2026)

<https://tymm.meb.gov.tr/beceriler/erdem-deger-eylem-ercevesi> (E.T: 26.01.2026)

<https://tymm.meb.gov.tr/beceriler/kavramsal-beceriler> (E.T: 26.01.2026)

Kara, Özkan, “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda Üst Düzey Düşünme Becerileri”, *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 9/1 (2025), 68-89.

Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel, 2012.

Karasu, Teceli. *Din Eğitiminde İşlevsel Akıl*. Ankara: Araştırma yay. 2020.

King, Patricia M. *Designing the Instruction to Promote Higher Order Thinking*. San Francisco: Jossey-Bass, 1995.

Kohlberg, Lawrence. *Essays on Moral Development, Volume 1: The Philosophy of Moral Development*. San Francisco: Harper & Row, 1984.

Kwangmuang, Parama vd. “The Development of Learning Innovation to Enhance Higher-Order Thinking Skills for Students in Thailand Junior High Schools.” *Heliyon* 7/6 (2021): e07309.

Millî Eğitim Bakanlığı, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9–12. Sınıf) Öğretim Programı*, Ankara: MEB, 2024.

Millî Eğitim Bakanlığı, *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni*, Ankara: MEB, 2025.

Narvaez, Darcia. “Moral Complexity: The Fatal Attraction of Truthiness and the Importance of Mature Moral Functioning.” *Perspectives on Psychological Science* 5/2 (2010): 163–181.

Piaget, Jean ve Bärbel Inhelder. *The Psychology of the Child*. New York: Basic Books, 1972.

Polya, George. *How to Solve It: A New Aspect of Mathematical Method*. Princeton: Princeton University Press, 1957.

Rest, James vd. *Moral Development: Advances in Research and Theory*. New York: Praeger, 1986.

Tuğba, Bozkaya. “2018 ve 2024 “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarının Nezaket Erdemi ve Eğitimi Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi”. *Genç Mütefekkirler Dergisi*, 6/1 (2025)1–20 305-339 <https://doi.org/10.5281/zenodo.15023106>.

Turan, Şeyma- Nazıroğlu, Bayramali. “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’nin Din Öğretimi Yaklaşımında Birey ve Toplumun İdeolojik Tahayyülü”. *Rize İlahiyat Dergisi*. 27 (01 Ekim 2024): 15-33. <https://doi.org/10.32950/rid.1507279>

Torrance, E. Paul. *Torrance Tests of Creative Thinking: Norms-Technical Manual*. Lexington: Personnel Press, 1974.

Uçak, Habibe Erva – Doğan, Recai. “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Kavram Öğretimi Sürecinde Tercih Ettikleri Yöntemler.” *Dini Araştırmalar* 23/59 (2020): 321–347. DOI: 10.15745/da.791020.

Vygotsky, Lev S. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Editörler: Michael Cole, Vera John-Steiner, Sylvia Scribner ve Ellen Souberman. Cambridge: Harvard University Press, 1978.

Üzümcü, Muzaffer- Süleyman Abanoz. "Program Tasarımı Yaklaşımları Bağlamında Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı." *Mevzu – Sosyal Bilimler Dergisi* 12, Eylül (2024): 795–826. <https://doi.org/10.56720/mevzu.1495250>

Yıldırım, Ali- Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Yayın yeri: Yayınevi, 2011.